

eljutottunk gondolatvezetésének tulajdonképpeni zárótételéhez: *a fogalmazás tanításához* (273—295. l.), anyanyelvünk pedagógiájának eme próbakövéhez. Pedagógiai irodalmunk — e viszonylatban — jórészt csak elméleti ízű munkákat termelt s a gyakorlati szempontok megvalósítását is sürgető szerzők pedig belekerültek e részterület útvesztőjébe s nem nyújthatták e módszertani problémáknak szervesen összefüggő, elvszerű tételekből kisarjadó rendszerét. Ez a rész a nevelő fogalmazástanítás és az egyéni stílus megalapozásának kellékeivel foglalkozik s minden mozzanatában a legfelsőbb célképzet felé törekszik: *a tanulót képessé tenni arra, hogy lelki tartalmát akár élelőszóval, akár írásban önállóan, a nyelvi forma tudatos megválasztásával kifejezze* (273. l.). Fejtegetéseinek igazolására, a modern tanítás-lélektani szakirodalom kitermelte típusokat számos tanulófogalmazvánnyal példázza.

Művének függelékéül tekinthető *a polgári ügyiratok szerkesztésének módszertani alapvetése* (297—303. l.), melynek keretében ismerteti az óra módszeres menetét s megállapításait a kötelezvény tanításával gyakorlatilag is értékesíti.

E módszertani vezérkönyv elsősorban a polg. iskolák szükségleteit célozza, de egyetemes szempontjai révén kiváló segédkezet nyújt a közép- és szakiskolai oktatás szolgálatában is. Fejezeteinek értékállandságát azzal is biztosítja, hogy mindegyik végén bőséges magyar- és németnyelvű irodalmat közöl s ezáltal megkönnyítette részünkre az ellenőrzés és továbbképzés lehetőségét.

Értékelő tevékenységünk végösszegére minden esetben hatást gyakorolnak a viszonyításból eredő észleleteink. E tekintetben a bíráló ama ritkán adódó helyzetbe jut, hogy a hasonnemű munkákkal illetőleg nem talál lényeges egybevetési alapot, mert azok anyanyelvünk pedagógiájának csak egy szűkebb vetületét dolgozták fel s a szerteágazó részterületekből nem teremtettek egységes foglalkozásrendszert: miként Szántó Lőrinc.

Eltekintve azonban a mű viszonylagos értékelésétől, az esetleges szempontoktól függetlenül öncélú kritika is csak a legnagyobb elismerésben domborodhat ki. Eredmény-összegezésében pontos feleletet kapunk anyanyelvi oktatásunk minden főkérdésére nézve. Rendszerezésében merőben újszerű s a cselekedtető oktatás, a gyermek öntevékenységének érvényesítéséért írott sorait rokonszenves tárgyszeretet és hivatástudat melengeti át. *Műve szakirodalmunknak rendkívül becses nyeresége s szerzőjéről bizvást elmondhatjuk, hogy általa az életrevelő anyanyelvi oktatás kevésszámú úttörőinek sorába emelkedett.*

Wagner Ferenc.

Dr. Karl János: A földrajz tanítása. Budapest, 1937. 133 oldal. Ára 4.— P. Az Orsz. Középkolai Tanáregyesület kiadása.

A Dr. Dékány István szerkesztelte „Pedagógiai szakkönyvek“ 4. köteteként jelent meg ez az igen értékes mű, melynek neves írója komoly elmélyedéssel és a kritikai szemlélődés alaposágával vetíti elének az elveket és törekvéseket, melyek a földrajztanítás síkjait uralják s azokat a fejlődési stádiumokat, mozgalmakat, melyek e tárgy mai tudományos és módszerbeli szerkezetéhez vezettek.

A könyv elején „A mai földrajz kialakulása“ címen szerző összefoglalja mindazt, ami e téren a 18. század második felétől napjainkig történt. Nagy nevekkel, iránytszabó törekvésekkel találkozunk itt. S ha e fáradhatatlan küzdelmet figyelmesen végigkísérjük, becsületos értékeléssel kell elfogadnunk a mai célkitűzéseket és felfogást a tárgyról s azt, mint világitó mécsest, követnünk kell a mindennapi — különben elszürkülő — gyakorlati munkánkban. El kell fogadnunk a földrajz alapvető vonásait: a Földnek, gyakrabban a tájnak individuális meglátását; az uralkodó, jellegzetes vonások megfogását és a részeknek az összképben való, szerepükhöz mért értékelését és e szerepekből folyó kapcsolatok méltatását.

A további fejezetekben a földrajztudomány szerkezetéről, tárgyáról, módszeréről olvasunk tömör gondolatokat. A tárgy különleges helyzete *genetikus-, leíró- és törvénytudomány* jellegéből következik s e tekintetben, továbbá, hogy a természet és ember két világát fogja össze, semmi más tárgy nem vetekedhetik vele. Módszere az indukción és dedukción egyaránt. Egyéb eljárások mellett szüksége van megfigyelésre, földrajzi szempontból tett kiválasztásra és szabatos fogalmakra. Mindezeket a tárgy tanítása szempontjából is jó megfontolnunk. Az egyetemi és a középiskolai földrajztanítást — más lévén a céljuk, — másképp fogjuk fel, terjedelem, mélység és teljesség szempontjából.

A földrajz nevelőértéke kihat az individuális és szociális nevelés területére; fejleszti a „*konkrét földi tér*“ben való tájékozódást, a térszemléletet a „*telt tér*“ben, növeli a képzelőtehetséget, foglalkoztatja a memóriát és logikai hajlamokat (oknyomozás); de nagy nevelő értéket jelent a természet és az ember életfonálának összekapcsolásában. Mindezekon kívül hozzájárul az érzelmi világ, az öntudatos cselekvésre kész nemzeti érzés és az egyetemes humanitás neveléséhez. „A földrajz megmutatja, hogy a nép mit művelt“... Minden nép érdemel annyi tiszteletet, amennyi munkával hozzájárult a Föld lakhatóbbá tételéhez.“

A gyermek, akinek földrajzot tanítunk, átalakuló, fejlődő egyéniség s vele szemben alkalmazkodó álláspontot foglalunk el. A műben klasszikus sorokat olvassuk arról, milyen legyen a jó földrajztanár. Legyen tudós, legyen művész, tudást, erkölcsöt adni vágyó. Lelkének uralkodó vonása a pedagógiai érzés, szeretet és rendelkezik nevelő és irányító tehetséggel. Nem hiányzik belőle az előadóképesség, a pedagógiai tapintat, az eszmék tisztelete. Van térszemlélete, pragmatikus és analógikus hajlama. Szemlélete statikus, ha kell dinamikus, a részletkutatásban alapos és a szintetizálásban jártas.

A tananyag kiválasztásában és elrendezésében a szülőföld ismerete az alap. Ez adja a legszükségesebb elemeket és a biztosítékot a földrajzi ismeretek további építéséhez. Tőle azután koncentrikusan távolodunk a haza, majd Európa és a világ tárgyalása felé. A felőlet tájegységek mindig nagyobbodnak, de középpontjuk mindig *földrajzi* probléma, nem felületes érdekesség. A tanítás módszere felváltva *statikus* és *dinamikus*. Mindkét eljárásra szemléletes példákat olvashatunk.

Az oktatás menetében a merev formalizmussal (formális fokozatok) és a teljes szabadsággal (Fr. Schnass és H. Gaudig) szemben a tervszerűségtől

jellemzett középutat ajánlja. A tanítás alakjában se kössük magunkat merev módokhoz, szabályokhoz, hanem dolgozzunk a tárgy természete szerint és úgy, hogy a munkában a gyermeknek is részt engedhessünk.

Erintve az ismétlés és az összefoglalás kérdését, a mű szemlét tart a rajzolás elvei felett s azt mint a tanítás egyik fontos eszközét, nélkülözhetetlennek tartja. Szemléltetésre és a lelki tevékenységek szélesbitésére a számok és grafikonok is alkalmasak.

Kirándulások nélkül a mai iskola munkája meg nem lehet. Élénkítik az iskolai munkát a könyvek, folyóiratok, az észlelések és kísérletezés.

Szerző a könyv utolsó részében a földrajztanítás segédeszközéről emlékezik meg. Ezek között a tankönyv, — mellyel szemben felállítja a ma megkívánt követelményeket, — nélkülözhetetlen. Mellette legfontosabb a térkép; ez a könyv egymásutánját síkban, egyszerre mutatja be. Önálló ítélet alakítására készlet. Bő és részletes fejtegetést olvasunk a térképről és iskolai felhasználásáról. De ha a térképet eredményesen akarjuk alkalmazni, meg kell tanítani a gyermeket arra, hogy ne a szimbólumokat lássa, hanem rajta keresztül földrajzi teret szemléljen. A térkép realizálására segítenek a dombormű és különböző homokmunkálatok. Egyéb szemléltető eszközök után komoly gondolatokat olvasunk a filmről. Ez az eszköz napjainkban indult el fiatal lendülettel, nevelő munkára. A könyv ezután még az előadóterem és a szertár berendezésével foglalkozik.

A könyv értékét teljessé teszi az idevágó és legelsősorban számbajöhető bibliográfiai gondos összeállítása, mely egyebek mellett hasznos útmutatásul szolgál a földrajztanítással foglalkozó kartársaknak.

Dr. Karl János könyve nem hiányozhatik egyetlen magyar földrajztanár asztaláról sem, mert ez a könyv igazi érték, tudományos alapozottságú, széles látókörrrel és szemlélő-, kritikai képességgel megáldott nevelő tollából származik. Tanulmányozásán keresztül sokat vehetünk át azokból a gazdag tapasztalatokból, melyeket szerző érdemekben gazdag, — a polgári iskolai tanárképzést illetőleg is, — komoly pedagógiai munkássága alatt összegyűjtött.

Udvarhelyi Károly

A Tanítás Problémái. Szerkeszti: **Vajthó László.** 16. szám. **Uj magyar költők II.** Összeállította: *Makkai László.*

18. szám. **A magyar széppróza története szemelvényekben.** Összeállította: *Baránszky-Jób László.* Budapest; é. n. (1937.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Makkai László anthológiája a magyar líra legifjabb nemzedékének verseit teszi hozzáférhetővé iskoláink számára is. A vállalkozás nagyon szép és örvendetes dolog, ha valóban szükséglet lenne mögötte, akkor különösen örülnénk, mert ez azt jelentené, hogy iskoláink a legfiatalabb irodalommal is lépést tudnak tartani. Azok a fiatal költők (a legidősebb sincs sokkal túl a. harmincon, a legfiatalabb pedig ép húsz), akikkel a kis kötetben találkozunk, valóban megérdemlik a komolyabb érdeklődést, nemcsak azért, mert mai ifjúságunkat az ifjúság leghitelesebb nyelvén, versekkel fejezik ki, hanem azért is, mert kitűnően tudják mesterségüket. Közvetlen ősök minden-